

5HD408

***„Hlavní faktory poválečné ekonomické obnovy.
Význam Marshallova plánu pro Evropu.“***

EVROPSKÁ UNIE
Evropské strukturální a investiční fondy
Operační program Výzkum, vývoj a vzdělávání

**MS
MT**
MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

Úryvek z Marshallova projevu na Harvardově univerzitě

(5. červen 1947)

Nemusím vám říkat, že situace ve světě je velmi vážná...

Evropské obchodní struktury se během války úplně rozpadly. Obnovu značně zdržel fakt, že dva roky po ukončení války nebyla uzavřena mírová smlouva s Německem a Rakouskem. Náprava ekonomické struktury v Evropě si zjevně vyžádá mnohem delší čas a větší úsilí, než se předpokládalo. USA jsou dnes jedinou zemí na světě, která má ekonomickou sílu a produktivitu pro poskytnutí nezbytné pomoci...

Skutečnost je taková, že evropské požadavky na nákup potravin a dalších výrobků silně přesahují na nejbližší tři nebo čtyři roky platební schopnosti těchto zemí. Zásadní pomoc je proto nutná, nemá-li čelit prudkému zhoršení hospodářské, sociální a politické situace. Záchrana spočívá v prolomení začarovaného kruhu a obnovení důvěry evropských národů v budoucnost hospodářství jejich zemí a Evropy jako celku...

Náprava ekonomické struktury v Evropě si zjevně vyžádá mnohem delší čas a větší úsilí, než se předpokládalo. USA jsou dnes jedinou zemí na světě, která má ekonomickou sílu a produktivitu pro poskytnutí nezbytné pomoci...

Je logické, že Spojené státy musí udělat, co je v jejich silách a přispět k obnově normálního ekonomického zdraví ve světě bez něhož nemůže existovat politická stabilita a zajištěný mír. Naše politika není zaměřena proti nějaké zemi či doktríně, ale proti hladu, bídě, zoufalství a chaosu. Jejím účelem je oživit fungující ekonomiku ve světě, aby mohly být vytvořeny politické a společenské podmínky, v nichž mohou existovat svobodné instituce...

Každá podpora, kterou tato vláda vyšle, by měla vést k oživení a nikoli jen k utišení bolesti. Každá vláda, která je připravena podpořit oživení ekonomiky, najde plnou podporu Spojených států. Každá vláda, která se bude snažit blokovat oživení ekonomiky jiné země, nemůže naši pomoc očekávat. Kromě toho, vlády, jednotlivci či skupiny, které budou chtít podporovat uchování nouze a z ní pak profitovat, narazí na odpor Spojených států.

Je zřejmé, že vláda Spojených států nemůže ve svém úsilí o obnovu pokročit bez nějaké dohody samotných evropských zemí, která shrne stávající požadavky a vymezí vlastní spoluúčasť, aby byla opatření této vlády účinná.

Nebylo by vhodné ani účelné, aby naše vláda vypracovala jednostranný program, který by měl postavit Evropu ekonomicky na nohy. To je věcí Evropanů. Iniciativa musí, podle mého názoru, vyjít z Evropy. Úlohou této země je poskytnout přátelskou pomoc při přípravě hospodářského programu a při jeho následné aplikaci tak ,aby to bylo pro nás přijatelné. Program bude ale také vyžadovat, aby se část našeho lidu postavila čelem k obrovské zodpovědnosti, kterou na naši zemi vložily dějiny.

PRAMEN: VESELÝ, Zdeněk (ed.): *Světová politika 20. století v dokumentech (1945 - 1990)*. Praha: Vysoká škola ekonomická, 2001, str. 64 - 66.

Úryvek Trumanovy doktríny z kongresu USA

(12. březen 1947)

Ve vážné situaci, před kterou dnes svět stojí, se mi jeví jako nutné vystoupit při společném zasedání Kongresu. Oblastí současného dění, kterou Vám chci předložit k úvaze a rozhodování, je Řecko a Turecko.

Řecká vláda požádala Spojené státy o finanční a hospodářskou pomoc. První zprávy od americké hospodářské komise, která působí v Řecku, a zprávy amerického velvyslance v Řecku potvrzují prohlášení řecké vlády, že pomoc musí přijít, pokud má být Řecko i nadále svobodnou zemí. Nevěřím, že by americký lid a Kongres volání o pomoc řecké vlády nevyslyšeli.

V mnoha zemích byly nedávno lidem proti jejich vůli vnuceny totalitní režimy. Vláda Spojených států několikrát protestovala proti nátlaku a zastrašování při porušování jaltské dohody v Polsku, Rumunsku a Bulharsku. A dále musím konstatovat, že i v některých dalších zemích došlo k podobnému vývoji.

V současném úseku světových dějin musí téměř každý národ volit mezi dvěma způsoby života. Tato volba není často volbou svobodnou.

Jedna cesta se opírá o vůli většiny a dá se poznat podle svobodných institucí, reprezentativní vlády, svobodných voleb, záruk osobních svobod, svobody projevu, náboženského vyznání a ochrany před politickým útlakem.

Druhá cesta se opírá o vůli menšiny, kterou násilně nařizuje většině. Jejími průvodními znaky jsou teror a útisk, kontrola tisku a rozhlasu, zfalšované volby a omezení osobních svobod.

Jsem přesvědčen, že politikou Spojených států musí být podpora národům, které čelí pokusům o podmanění ozbrojenou menšinou či vnějším tlakům.

Věřím, že musíme podporovat svobodné národy, aby si samy mohly zvolit svůj osud. Jsem přesvědčen, bychom měli pomáhat hlavně ekonomickými a finančními prostředky, které jsou podstatné pro hospodářskou stabilizaci a fungování běžných politických procesů.

Svět není statický a status quo není neměnný. Ale nemůžeme dovolit aby došlo ke změně statu quo porušováním Charty OSN takovými metodami jako je nátlak nebo podobnými úskoky jako například politickou infiltrací.

Při pomoci svobodným a nezávislým národům v zachování jejich svobod budou Spojené státy dodávat účinnost základním zákonům Charty Organizace spojených národů.

Stačí nám jeden pohled na mapu, abychom poznali, že existence a integrita řeckého národa mají závažný význam v rámci mnohem obširnějších okolností. Pokud by si ozbrojená menšina podrobila Řecko, mělo by to závažné dopady na jeho souseda, Turecko. Zmatek a nepořádek by se rozšířily do celé oblasti Středního východu.

Mimo to, by měla ztráta nezávislosti Řecka hluboký dopad na ty evropské země, jejichž obyvatelé bojují za udržení svobody a nezávislosti, mezitím co současně odstraňují válečné škody.

Bylo by nepopsatelnou tragédií, pokud by tyto země, které tak dlouho bojovaly proti přesile, podlehly. Zhroucení svobodných institucí a ztráta nezávislosti byly zhoubné nejen pro ně, ale i pro celé svět. Ztráta odvahy a možné neúspěchy by mohly brzy zasáhnout sousední národy při jejich boji o udržení svobody a nezávislosti.

Pokud odmítneme Turecku a Řecku v této rozhodující hodině naši pomoc, dopadnou následky právě tak dalece na západ jako na východ. Musíme jednat okamžitě a s rozhodností.

Proto žádám Kongres, aby zajistil podporu Turecku a Řecku ve výši 400 milionů dolarů k 30. červnu 1948...

Nárůst totalitních režimů je vyživován nouzí. Rozšiřuje se a roste na půdě chudoby a sporů. Dosahuje plného růstu, když země naděje lidí na lepší život. My musíme tuto naději držet při životě.

Svobodné národy světa hledají u nás podporu, když se snaží udržet svou svobodu.

Pokud ve svém úsilí polevíme, vydáme svět v nebezpečí a ohrozíme nepochybně i blahobyt našeho národa.

V rychlém sledu událostí na nás dopadla velká odpovědnost. Jsem přesvědčen, že se Kongres této odpovědnosti postaví důsledně čelem.

PRAMEN: VESELÝ, Zdeněk (ed.): Světová politika 20. století v dokumentech (1945 - 1990). Praha: Vysoká škola ekonomická, 2001, str. 58 - 63.

Výňatek z telegrafické zprávy z Moskvy z 22.2. 1946

(Dlouhý telegram)

Hlavní rysy sovětského počínání od konce války (jak bylo vyrozuměno z oficiální propagandy):

SSSR žije stále ještě uprostřed „nepřátelského kapitalistického obklíčení“, s nímž nemůže být žádná dlouhodobá koexistence. Jak prohlásil Stalin v roce 1927 před delegací amerických dělníků:

A) „V dalším průběhu mezinárodní revoluce vzniknou dvě centra celosvětového významu: socialistické centrum, které k sobě přitáhne země příklánějící se k socialismu a kapitalistické centrum, které k sobě přitáhne země příklánějící se ke kapitalismu. V boji těchto dvou center o ovládnutí světového hospodářství se rozhodne o osudu kapitalismu a komunismu v celém světě.“

B) Kapitalistický svět je plný vnitřních konfliktů, které jsou podstatou kapitalismu. Tyto konflikty se nedají řešit mírovou cestou. Největší z nich je mezi Anglií a USA.

C) Vnitřní spory kapitalismu vedou nevyhnutelně k válkám. Mohou být dva druhy takových válek: vnitřní kapitalistické války mezi dvěma kapitalistickými státy a intervenční války proti socialistickému světu. Vychytralí kapitalisté mívají sklon při své marné snaze najít východisko z vnitřních kapitalistických konfliktů.

D) Intervence oproti SSSR by byla sice pro její iniciátory osudná, ale opětovně by zdržela pokroky sovětského socialismu a musí jí proto být za každou cenu zabráněno.

E) Konflikty mezi kapitalistickými státy sice v sobě rovněž skrývají nebezpečí pro SSSR, nabízejí však také věci socialismu velké šance, obzvláště pokud zůstane SSSR vojensky silný, ideologicky nerozštěpený a oddaný jejímu nynějšímu geniálnímu vedení.

F) Nesmí být přehlédnuto, že kapitalistický svět není špatný skrz naskrz. Nehledě na reakcionářské a buržoazní živly obsahuje určité skutečně uvědomělé a pozitivní prvky, které jsou soustředěny v přijatelných komunistických stranách a určité ostatní prvky (v tuto chvíli z taktických důvodů označovány za pokrokové nebo demokratické), jejichž reakce, naděje a činnost „objektivně“ podporují zájmy SSSR. Musí být povzbuzeny a využity pro sovětské účely.

G) Mezi negativními živly buržoazně-kapitalistické společnosti jsou nejnebezpečnějšími ty, které Lenin označil za špatné přátele lidu, totiž umírněné socialistické nebo sociálnědemokratické vůdce (jinými slovy nekomunistická levice). Jsou nebezpečnější než nejzavilejší reakcionáři, neboť tito plují pod vlastní vlajkou, zatímco umírnění vůdci levice matou lid tím, že používají nástroje socialismu k podpoře zájmů reakcionářského kapitalismu.

Tolik předpoklady. Jaké důsledky z toho vyvstávají pro sovětskou politiku?
Následující:

A) Vše musí být činěno pro to, aby se zvětšila relativní síla SSSR v mezinárodní společnosti. Opačně nesmí být zanedbána žádná příležitost zmenšit sílu a vliv kapitalistických mocností jednotlivě i jako celku.

B) Snahy Sovětského svazu a jeho přítele v zahraničí musí být směřovány tak, aby se využily a zостřily názorové rozdíly a konflikty mezi kapitalistickými mocnostmi. Pokud by se někdy rozrostly do „imperialistické války“, musí být tato válka přeměněna v revoluční povstání.

C) Demokraticko-pokrokové“ prvky v zahraničí se dají využít, aby ve směru sovětských zájmů vyvíjely tlak na kapitalistické státy.

D) Socialističtí a sociálnědemokratičtí vůdci v zahraničí musí být bezohledně potíráni.

Praktické důsledky pro americkou politiku:

Celkem vzato, máme co do činění s politickou silou, která se fanaticky hlásí k přesvědčení, že s Amerikou není možný žádný dlouhodobý modus vivendi, že je nutné a žádoucí zničit vnitřní harmonii naší společnosti, náš tradiční způsob života a mezinárodní vážnost našeho státu, aby zajistila bezpečí sovětské moci. Tato politická síla může neomezeně nakládat s pracovní silou jednoho z největších národů světa a surovinami nejbohatší oblasti Země a je unášena hlubokým a mocným proudem ruského nacionalismu. Kromě toho má k dispozici zkonstruovaný a rozvětvený aparát vytváření vlivu v ostatních zemích, aparát úžasně pružný a mnohostranný, který je obsluhován lidmi, kteří mají v dějinách pravděpodobně jedinečné zkušenosti. Dále je v jádru realistických úvah zřejmě nepřístupná... Chci vyjádřit přesvědčení, že je v naší moci problém vyřešit, a to aniž bychom se uchýlili ke konfliktu. Abych toto přesvědčení podepřel, chtěl bych udělat několik povzbuzujících poznámek:

Oproti hitlerovskému Německu není sovětská moc ani schématická ani dobrodružná. Nepracuje podle stanovených plánů. Nepodstupuje zbytečná rizika. Je logice rozumu nepřístupná, ale logice moci ve vysoké míře přístupná. Proto se může beze všeho stáhnout – a všeobecně to dělá – pokud někde narazí na silný odpor. Když má tedy protivník dostatek prostředků a prokáže odhodlání je nasadit, zřídka kdy to bude muset udělat. Když bude se situace správně využít, nebude muset dojít k žádné zkoušce síly poškozující prestiž.

Poměrováno se západním světem jako celkem jsou Sověti daleko slabší. Pokud jsou úspěšní, závisí opravdu na míře soudržnosti, pevnosti a síle západního světa. A to je faktor, který je v naší moci ovlivnit.

Úspěch sovětského systému výkonu moci směrem dovnitř ještě není s konečnou platností potvrzen. Musí ještě ukázat, že přestojí nejtěžší zkoušku opětovného přechodu moci z jedince či skupiny na jinou skupinou. Leninova smrt byla prvním takovým přechodem a její důsledky otřásaly Sovětským svazem dalších 15 let. Stalinova smrt nebo odstoupení bude tím druhým. Ale toto samotné ještě není ten konečný test. Z důvodu svých nedávných teritoriálních zisků byla sovětská vnitřní struktura vystavena řadě obtíží, které byly kdysi pro carismus velkým břemenem. My zde jsme přesvědčeni, že od konce občanské války nebyla masa sovětského lidu doktríně komunistické strany tak silně odcizena, jako dnes. V Rusku se nyní stala strana obrovským a okamžitě nanejvýš úspěšným nástrojem diktátorské správy, ale přestala vzbuzovat nadšení. Vnitřní stabilita a pevnost hnutí nepotřebuje nic jiného než zajišťovat vážnost.

Veškerá sovětská propaganda vně sovětského bezpečnostního systému je z principu negativní a destruktivní. Mělo by být proto poměrně snadné ji porazit inteligentním a skutečně konstruktivním programem.

Z těchto důvodů mám za to, že se problému jak vycházet s Ruskem můžeme přiblížit trpělivou a dobrou myslí. K tomu, co se událo, bych chtěl na konec učinit toliko následující poznámky:

Jako první musíme usilovat o to, abychom existenci fenoménu, s kterým přicházíme do kontaktu, pochopili a objektivně posoudili. Musíme jej se stejnou odvahou a odstupem studovat a smíme se nechat vyprovokovat a vyvést z rovnováhy tam málo, jako lékař od nevraživých a nerozumných individuů.

Musíme se postarat o to, abychom naší veřejnosti objasnili, jak ta věc s Ruskem opravdu vypadá. Neumím dostatečně zdůraznit, jak je to důležité. Samotný tisk toto nemůže. To hlavní musí udělat vláda, která má nutně více zkušeností a v praktických problémech se lépe vyzná. Hrůznost obrazu nás od toho nesmí zdržovat. Jsem přesvědčen, že v naší zemi by dnes bylo méně antisovětské hysterie, kdyby byl náš národ o situaci lépe informován. Nic není tak nebezpečné a strašlivé jako neznámo. Dalo by se sice tvrdit, že rusko-americké vztahy negativně ovlivní, pokud budeme mluvit otevřeně o našich těžkostech s Ruskem.

Já ale věřím, že toto riziko, pokud vůbec je, na světě musíme vzít, a sice co možná nejdřív. Ale já nevidím, co tím vlastně riskujeme. Neboť dokonce i dnes, poté, co jsme tak mohutně demonstrovali naše přátelství k ruskému lidu, nás s tou zemí spojuje neobyčejně málo zájmů. My jsme nehlídali žádné investice, neztratili žádný skutečný obchod, nechránili prakticky žádné občany státu, udržovali jen málo kontaktů. Naše zájmy spočívají více v tom, co očekáváme, než v tom, co máme; a já jsem přesvědčen, že naše vyhlídky na uskutečnění těchto nadějí stoupnou, pokud to našemu lidu vysvětlíme a pokud naše vztahy k Rusku vystavíme na realistické a čistě věcné bázi.

Hodně závisí na zdraví a síle naší vlastní společnosti. Světový komunismus je zhoubný parazit, který se živí pouze nemocnými látkami. To je bod, kterému ve vnitřní a zahraniční politice navzájem čelíme. Každé odvážné a rozhodné opatření k řešení vnitřních problémů naší vlastní společnosti, ke zvýšení sebedůvěry, disciplíny, morálky a společných hodnot v našem národě je diplomatickým vítězstvím nad Moskvou, které vyváží tisíc diplomatických nót a společných komuniké. Pokud se nezbavíme fatalismu a lhostejnosti vzhledem k nedokonalosti naší vlastní společnosti, bude Moskva profitovat – musí z toho Moskva nutně ve své zahraniční politice profitovat.

Musíme ostatním národům mnohem více než v minulosti ukazovat v pozitivním světle svět, který máme na mysli. Nepostačuje vyzývat lidi, aby rozvíjeli podobnou formu vlády, jako máme my. Mnoho cizích národů, přinejmenším v Evropě, jsou díky zkušenostem, které zažily, unaveny a vystrašeny a zajímají se méně o abstraktní svobodu než o bezpečí. Hledají dříve vedení než odpovědnost. Měli bychom být lépe způsobilí než Rusové, jim ji dát. A když to neuděláme, pak to určitě udělají Rusové.

PRAMEN: <https://teachingamericanhistory.org/library/document/the-long-telegram-2/>; <https://teachingamericanhistory.org/library/document/the-long-telegram/>

EVROPSKÁ UNIE
Evropské strukturální a investiční fondy
Operační program Výzkum, vývoj a vzdělávání

Toto dílo podléhá licenci Creative Commons
Uveďte původ – Zachovejte licenci 4.0 Mezinárodní.

